

Werbiści polskiego pochodzenia na misjach w Indiach

The Divine Word Missionaries of Polish Descent on Missions
in India

Janusz Brzozowski SVD

jbrzozowski@autograf.pl

Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie

Kapłan Zgromadzenia Słowa Bożego (SVD); pracował na misjach w Argentynie, Urugwaju oraz na Białorusi; 2001 uzyskał doktorat z misjologii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; wykłada historię Kościoła, misjologię oraz patrologię w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie; jest członkiem International Association of Catholic Missiologists.

Tradycja podaje, że Kościół indyjski jest jednym z najstarszych Kościołów lokalnych na świecie. Jego początki sięgać miałyby czasów apostoelskich. Kiedy pozostali z grona Dwunastu zajmowali się działalnością misyjną na kontynencie europejskim, św. Tomasz Apostoł zakładał pierwsze gminy chrześcijańskie na Wybrzeżu Malabarskim.

1. Historia ewangelizacji Indii

Podczas swojego blisko 20-letniego pobytu w Indiach św. Tomasz dokonał wielu nawróceń. Na Wybrzeżu Malabarskim założył liczne gminy chrześcijańskie. Tamtejszych wyznawców Chrystusa zaczęto nazywać chrześcijanami św. Tomasza. W 512 roku przyjęli oni nestorianizm¹ (część z nich w 1599 roku przyłączyła się do Kościoła

¹ Jednym z pierwszych źródeł, które o tym informują, jest apokryf *Dzieje Tomasza*. Działalność apostoła w Indiach potwierdza zarówno tradycja indyjska

katolickiego jako tzw. chrześcijanie syro-malabarscy). W 1514 roku erygowano patronackie biskupstwo w Funchal, któremu podlegało biskupstwo w Goa (1533 rok). W następnych latach przybyli do Indii franciszkanie, karmelici oraz dominikanie. Pracowali oni jednak głównie wśród kolonistów portugalskich, znikomo i mało skutecznie docierając do ludności rodzimej.

Prawdziwego dynamizmu ewangelizacyjnego misje w Indiach nabrały dopiero wraz z przybyciem do Goa w 1542 roku jezuitów, a wśród nich św. Franciszka Ksawerego. Zainicjował on nową metodę zbiorowych chrztów, udzielanych po krótkiej katechezie dla setek nowo nawróconych. Dzieło rozpoczęte przez św. Franciszka Ksawerego inspirowało wielu misjonarzy. Jednym z nich był przybyły w 1605 roku do Madury jezuita Roberto de Nobili. Stwierdziwszy nieskuteczność stosowanych przez większość misjonarzy metod ewangelizacyjnych, wybrał inną – metodę akomodacji. Polegała ona na przystosowaniu liturgii Kościoła katolickiego do specyfiki kultury indyjskiej. W jego ślady poszli inni jezuita, m.in. Konstantyn Beschi oraz Jan de Britto. Ich działalność przyniosła znaczące sukcesy w dziele ewangelizacji Wybrzeża Malabarskiego. Równocześnie stworzyli oni nowy obrządek, nazwany od miejsca powstania rytym malabarskim². Propagowana przez misjonarzy jezuitów metoda akomodacji natrafiła na sprzeciw ze strony misjonarzy franciszkańskich i dominikańskich. Ostatecznie metodę akomodacji misyjnej potępił papież Benedykt XIV w 1744 roku w konstytucji apostolskiej *Omnium sollicitudo*. Największy cios misjom w Indiach (podobnie jak w innych krajach) zadała kasata zakonu jezuitów w 1773 roku³.

Bullą *Humanae salute* z 1 września 1886 roku papież Leon XIII ustanowił stałą hierarchię kościelną w Indiach. Ojciec Święty erygował również osiem metropolii, 19 biskupstw, trzy wikariaty oraz cztery prefektury apostolskie. 12 czerwca 1944 roku powstała Konferencja Episkopatu Indii, a w cztery lata później działalność rozpoczęła tam Internuncjatura Apostolska. W 1964 roku Indie odwiedził papież Paweł VI, biorąc udział w XXXVIII Kongresie Eucharystycznym, jaki miał miejsce w Bombaju. Pielgrzymkę

(*Rabban Pattu, Veeradin Pattu, Margam Pattu*), jak i chrześcijańska (Hieronim, Klemens Aleksandryjski, Euzebiusz z Cezarei). Zob. J. Schurhammer, *Święty Franciszek Ksawery – apostoł Indii i Japonii*, Kraków 1927, s. 92-94.

² A. Mulders, *Missionsgeschichte. Die Ausbreitung des katholischen Glaubens*, Regensburg 1960, s. 212-217.

³ A. Miotk, *Aż po krańce świata. Popularna historia misji*, Warszawa 2005, s. 105-107.

apostolską do Indii w dniach 31 stycznia – 11 lutego 1986 roku odbył również papież Jan Paweł II⁴.

2. Zgromadzenie Słowa Bożego w Indiach

2.1. Misja w Indore

Początki obecności werbistów na subkontynencie indyjskim sięgają 30. lat XX wieku. Już w 1913 roku Kongregacja Rozkrzewiania Wiary zwróciła się do zarządu generalnego zgromadzenia, proponując do pracy misyjnej obszar późniejszej Prefektury Indore. Realizację planu przerwał wybuch I wojny światowej. Dopiero w 1932 roku pierwsi werbiści o. Peter Janser i o. Leo Krzeminski przybyli do Indii. Powierzony werbistom teren pracy misyjnej należał do położonego w sercu Indii dzisiejszego stanu Madhya Pradesh ze stolicą w Indore. Werbiści podjęli posługę wśród tzw. Angloindyjczyków. Swoiste wyzwanie stanowiły małe skupiska rodzimych katolików w założonych jeszcze przez kapucynów misjach w Khudra wśród ludu Bhilów oraz nietykalnych Balahi. Pośród Bhilów ofiarną pracę podjął o. Leon Jungblut, który jako jeden z pierwszych werbistów zadał sobie trud poznania ich rodzimej kultury.

W okręgu Khandwa, wśród nietykalnych Balahi, pracowali o. Karl Schmidt i o. Stephen Fuchs. Misjonarze werbistowscy nie mieli jednak zamiaru ograniczać się do mieszkańców pierwotnych i nietykalnych, lecz w miarę możliwości chcieli pozyskać dla Kościoła hindusów kastowych, m.in. Bhilalów, wśród których pracę misyjną podjął o. Georg Wüllner⁵.

Misjonarze rozpoczęli również działalność na polu edukacji. Na poszczególnych stacjach misyjnych rozbudowano szkoły i pobudowano internaty. Dla przykładu, o. G. Lenzena kierował w Mhow szkołą dla chłopców posługujących się językiem hindi, spośród których wielu było studentami działającego tam niższego seminarium werbistowskiego. W Khandawa działała również prowadzona przez o. Joachima Mochę szkoła dla lokalnych katechetów⁶.

⁴ A. Wieczorek, *Zarys historii Kościoła katolickiego w Indiach*, [w:] tenże (red.), *Jan Paweł II w Indiach (31.I-11.II.1986). Homilie i przemówienia*, Warszawa 1990, s. 219-223.

⁵ F. Bornemann (red.), *Historia naszego zgromadzenia*, „Analecta SVD”, t. 54, Pieniężno 1988, s. 287-288.

⁶ S. Fuchs, *Divine Word Missionaries in India. The Word in the World*, Techny 1973, s. 56.

Na forum ogólnokościelnym zgromadzenie angażowało się w prace nad tłumaczeniami tekstów liturgicznych i katechetycznych. Nieocenione zasługi oddali na tym polu o. Rudolf Schoepe, o. Stanislaus Wald i o. Herman Westermann. W werbistowskiej drukarni w Mhow, a później w Indore drukowano pierwsze w języku hindi katechizmy, Biblię, modlitewniki oraz mszały niedzielne⁷.

2.2. Misja w Sambalpur

Druga misja werbistów objęła większy obszar, na którym w ciągu ostatnich 100 lat Kościół mógł zanotować swój licznie największy sukces w Indiach. Zgromadzenie podjęło pracę wśród ludów: Oraon, Munda, Kharia, Santal⁸. W maju 1948 roku pierwsi werbiści przybyli do nowej misji. Warunki pracy na nowej placówce były bardzo trudne ze względu na górzysty teren, klimat oraz obszar, jaki zajmowały poszczególne stacje misyjne. Misjonarze podróżowali do nich pieszo bądź konno po kilkadziesiąt kilometrów w wilgotnym i gorącym klimacie. Dużą pomocą służyły werbistom siostry z lokalnego Zgromadzenia Sióstr Służebnic Maryi, które uczyły katechezy oraz prowadziły szkoły i szpitaliki. Po 30 latach ofiarnej pracy werbiści mogli odnotować znaczące sukcesy: liczba katolików wzrosła z 60 000 do 150 000⁹.

2.3. Misja na południu

Wkrótce po objęciu misji Sambalpur z Indore wyszła inicjatywa założenia placówki na południu Indii, w Bombaju. Jednym z inicjatorów tej akcji był o. George Proksch, który od 1949 roku pełnił w Bombaju funkcję proboszcza parafii pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus.

W 1950 roku w Bombaju o. Stephen Fuchs i o. Mathias Hermana założyli Instytutu Kultury Indyjskiej, który miał pomóc w lepszym ukazaniu przesłania ewangelicznego w indyjskiej kulturze. Podobnemu celowi służył założony przez o. Engelberto Zeitlera Instytut Misyjny w Pune. W 1954 roku nastąpił podział Regii Indyjskiej na Regię Indore i Regię Sambalpur. W 1963 roku z Regii Indore wydzielono Regię Południową.

Od samego początku obecności werbistów w Indiach sprawą wielkiej wagi było formowanie rodzimych powołań do kapłaństwa

⁷ F. Bornemann (red.), *Historia naszego zgromadzenia*, art. cyt., s. 289.

⁸ S. Fuchs, *Divine Word Missionaries in India...*, dz. cyt., s. 60-61.

⁹ F. Bornemann (red.), *Historia naszego zgromadzenia*, art. cyt., s. 290-293.

i życia zakonnego. Wysiłki na polu formacji przyniosły wkrótce wymierne efekty. Już w połowie 70. lat XX wieku misjonarze z Indii pracowali na Papui-Nowej Gwinei, Bali, Tajwanie oraz w Południowej Afryce. W samych Indiach zgromadzenie po 50 latach obecności stawało się coraz bardziej indyjskie. Liczyło 160 rodzimych kapłanów i 40 braci¹⁰.

3. Werbiści polskiego pochodzenia w Indiach

Misyjne zaangażowanie werbistów polskiego pochodzenia w Indiach stanowi jeden z wielu rozdziałów długiej i bogatej historii udziału Polaków w dziele ewangelizacji świata. Warto dodać, iż udział Polaków w dziele ewangelizacji Indii jest nadal rozdziałem niedostatecznie zbadanym. Przywołani w niniejszym opracowaniu werbiści stanowili dość liczną grupę 10 misjonarzy z terenów przedwojennej i dzisiejszej Polski, którzy swoje powołanie misyjne realizowali w ramach Zgromadzenia Słowa Bożego. W większości są oni zapomniani. Panuje bowiem ogólne przekonanie, iż udział polskich misjonarzy werbistów w ewangelizacji Indii był znikomym. Poniższa prezentacja misjonarzy werbistów polskiego pochodzenia w Indiach zachowuje porządek chronologiczny. Autor bierze pod uwagę czas rozpoczęcia działalności misyjnej w Indiach.

3.1. O. Alojzy Kański (1904-1978)

Urodził się 3 marca 1904 roku w Inowrocławiu w rodzinie Apolinarego i Antoniny z domu Niemczewska. W 1923 roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Domu św. Gabriela w Mödling. Po odbyciu studiów filozoficzno-teologicznych 8 września 1929 roku złożył tam wieczystą profesję zakonną, a 29 maja 1930 roku przyjął święcenia kapłańskie. Otrzymał przeznaczenie misyjne do Indii¹¹.

O. Kański w grudniu 1932 roku przybył do Indore, aby objąć nadzór nad budową i prowadzeniem gimnazjum w Mhow. W latach 1936-1939 był wiceregonałem regii Indore. Po II wojnie światowej pracował wśród Bhilów w Barwani¹². W 1948 roku przeszedł do diecezji Sambalpur,

¹⁰ S. Fuchs, *Divine Word Missionaries in India...*, dz. cyt., s. 58-64.

¹¹ O. Alojzy Kański, *Karta personalna*, [w:] Archiwum Główne Polskiej Prowincji SVD w Pieniężnie (dalej: APPSVD), Teczki personalne, Magazyn II, Teczka o. Alojzego Kańskiego.

¹² J. Tyczka, *O. Kański Alojzy*, „Nurt SVD”, t. 35, nr 2, 1985, s. 290.

aby zatroszczyć się o tamtejsze szkolnictwo średnie. Był dyrektorem gimnazjum w Hamipur, proboszczem w stacji centralnej w Jharsuguda (1951-1956), nauczycielem w gimnazjum Gaibira (1957-1960), pełniąc jednocześnie obowiązki wikariusza generalnego diecezji Sambalpur (1956-1960). W 1961 roku powrócił do Indore i do 1970 roku sprawował funkcję prefekta, a później rektora Apostolskiego Seminarium w Mhow. W 1971 roku objął parafię w Khandwa. Od 1973 roku pracował w domu nowicjackim w Khurda i pomagał w miejscowej parafii. Zmarł podczas urlopu w Niemczech 1 stycznia 1978 roku. Jego doczesne szczątki spoczęły na cmentarzu zakonnym przy Domu św. Gabriela¹³.

3.2. O. Joachim Mocha SVD (1903-1981)

Urodził się 25 września 1903 roku w miejscowości Steblów w rodzinie Ignacego i Anny z domu Roik. 5 października 1917 roku wstąpił do werbistowskiego niższego seminarium duchownego w Domu Misyjnym Świętego Krzyża w Nysie. Po pomyślnym zdaniu egzaminu dojrzałości 6 września 1929 roku wstąpił do werbistowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Domu św. Gabriela w Mödling, gdzie odbył nowicjat i studia filozoficzno-teologiczne. 8 września 1931 roku w tamtejszym kościele seminaryjnym złożył wieczyste śluby zakonne. Święcenia kapłańskie przyjął tamże 5 maja 1932 roku. Przełożeni skierowali go do pracy misyjnej w Indiach, dokąd wyruszył pod koniec 1932 roku¹⁴.

O. Mochę przeznaczono do pracy w nowopowstałej misji Indore wśród Bhilów. W 1937 roku założył nową stację misyjną w Ishgarh. W 1946 roku mianowany został dyrektorem szkoły w Mhow. W latach 1950-1951 był przełożonym misji w Sirpur¹⁵. Przez kolejne 30 lat pracował jako proboszcz w Ishgarh. Ufundował tam i kierował szkołą dla katechistów. Zatraskany o ich rozwój duchowy, przetłumaczył na język hindi książkę z duchowości chrześcijańskiej *O naśladowaniu Chrystusa* Tomasza à Kempis oraz *Żywoty świętych*¹⁶.

O. Joachim w swej posłudze troszczył się również o ludzi biednych. Założył bank zbożowy oraz sprowadzał dla miejscowych rolników maszyny rolnicze. Ponieważ tygrysy i lamparty dziesiątkowały

¹³ M. Schneider, P. Alois Kanski SVD, [w:] Prowinnzarchiv Deutschland Sankt Wendel, Teczki personalne, Teczka o. Alojzego Kańskiego, PNS 1.4.2.1106.

¹⁴ C. Beck, P. Joachim Mocha 1903-1981, [w:] Steyler Missions-Chronik 1982-1983, Sankt Augustin 1983, s. 159.

¹⁵ B.a. *Die verstorbenen Mitbrüder des Jahres 1981*, [w:] tamże, s. 186.

¹⁶ F. Bornemann (red.), *Historia naszego zgromadzenia*, art. cyt., s. 289.

zwierzęta gospodarcze, za zezwoleniem miejscowych władz polował na nie. Zmarł w Indore 16 stycznia 1981 roku¹⁷.

3.3. O. Ernest Schlappa (1905-1986)

Urodził się 15 lutego 1905 roku w Wilkowicach w rodzinie Aleksandra i Marty z domu Smerczek. 1 września 1925 roku wstąpił do nowicjatu przy Wyższym Seminarium Duchownym Księży Werbiistów w Domu św. Gabriela, gdzie odbył też studia filozoficzno-teologiczne. Wieczystą profesję zakonną złożył w tamtejszym kościele seminaryjnym 8 września 1931 roku. Tam też 5 maja 1932 roku przyjął święcenia kapłańskie. Otrzymał przeznaczenie misyjne do Indii¹⁸.

Do Indore przybył 5 grudnia 1932 roku. Pierwszą jego placówką misyjną było Panchkui. Później pracował w Bhagor i Unnai. W 1937 roku założył szkołę dla katechistów w Sirpur. W 1947 roku wybrany został delegatem na Kapitułę Generalną Zgromadzenia w Rzymie. W drodze powrotnej zapragnął odwiedzić swoje rodzinne strony. Po przybyciu do Polski komunistyczne władze długo nie pozwalały mu na wyjazd z kraju. Usilne prośby o pozwolenie na powrót do Indii zostały uwzględnione dopiero w 1957 roku¹⁹. Po powrocie o. Schlappę mianowano Sekretarzem ds. Misji w Bandra. Od 1959 do 1961 roku pełnił obowiązki proboszcza w Ratlam, a w latach 1961-1964 w Bandra. W 1964 roku objął parafię w Panchkui, a w 1969 roku powrócił do Ratlam. W 1973 roku zrezygnował z pracy parafialnej i poświęcił się całkowicie opiece nad trędowatymi w założonym przez siebie ośrodku Ish-prem Basti (Kolonja Bożej miłości), który znajdował się tuż za Ratlam. Zmarł w Indore 31 października 1986 roku. Jego doczesne szczątki spoczęły na cmentarzu w Palda²⁰.

3.4. O. Georg Proksch (1904-1986)

Urodził się w Czechowicach 9 lutego 1904 roku w rodzinie Karola i Marii z domu Lorenz. W 1921 roku wstąpił do prowadzonego

¹⁷ „Arnoldus Nota”, nr 4-5, Rzym 1981, s. 4.

¹⁸ P. Smykała, R. Kubik, *Ksiądz w turbanie*, s. 1-2 [on-line], www.strzelecopolski.pl [dostęp: 10.02.2015].

¹⁹ J. Puthumana, *History of the SVD South Indian Province (1963-2002)*, Mumbai 2002, s. 234.

²⁰ T. Ottorackl, *The Man Who Lived with the Living Dead: Fr. Ernest Schlappa SVD (1905-1986)*, [w:] C. Strambical (red.), *In His Foot Steps... Together Towards the New Millennium Divine Word Missionaries (1875-2000)*, Indore 2000, s. 60-61.

przez werbistów niższego seminarium duchownego w Domu Misyjnym Świętego Krzyża w Nysie. We wrześniu 1925 roku rozpoczął nowicjat zakonny w Domu św. Gabriela w Mödling. Studia filozoficzne odbył w Wyższym Seminarium Duchownym w Domu św. Augustyna koło Bonn. Na studia teologiczne powrócił do Wyższego Seminarium Duchownego w Domu św. Gabriela. Świecenia kapłańskie przyjął 5 maja 1932 roku. Został skierowany do pracy misyjnej w Indiach, gdzie przybył na początku 1933 roku²¹. Po kursie języka pozostał w Indore i pracował wśród Brytyjczyków. Wkrótce na jego prośbę powierzono mu opiekę nad dwiema wioskami Matpipla oraz Tappa²².

Wydarzeniem przełomowym w dalszej działalności misyjnej o. Prokscha było spotkanie z Mahatmą Ghandim na kongresie w Indore 22 kwietnia 1935 roku. Zrozumiał wtedy, że do dobrego głoszenia Ewangelii w Indiach konieczne jest ubranie przepowiadania w „indyjskie szaty”. W 1944 roku zapisał się na Maharaja College w Mysore. Następnie studiował w Instytucie Muzycznym w Luknow i Bombaju. Już podczas studiów zaczął praktykowanie śpiewanych kazań o życiu Jezusa, które cieszyły się dużą popularnością²³. W 1948 roku rozpoczął pracę w parafii pw. św. Teresy w Bombaju. Z udziałem katechistów zaczął tam wdrażać swój plan ewangelizacji przy pomocy sztuki. Tworzył teksty liturgiczne w hindi i pieśni religijne oparte na rodzimych motywach, a także wprowadzał utwory muzyczno-taneczne do liturgii²⁴. W 1955 roku założył w Bombaju katolicki aśram Gyan Ashram. O. Proksch przyjął wtedy nową wersję swojego imienia i nazwiska – Gyan Prakash – i stał się guru w aśramie²⁵. W 1960 roku podczas XXXVII Światowego Kongresu Eucharystycznego w Monachium zaprezentował sztukę eucharystyczną *Owoc śmierci i chleb życia* (*Aham jivam khadyami*). Podczas XXXVIII Światowego Kongresu Eucharystycznego w Bombaju w 1964 roku wystawił sztukę eucharystyczną *Nie ma większej miłości* (*Paramotam Prem*). Ostatni zagraniczny wyjazd o. Prokscha i jego grupy ewangelizacyjnej miał miejsce w 1982 roku. Wtedy to w katedrze w Augsburgu wystawił sztukę *Pieśń słoneczna* (*Surya Stuti*). Ze względu na chorobę w 1985 roku opuścił Indie i zamieszkał w Domu św. Gabriela w Mödling, gdzie zmarł 30 maja

²¹ H. Rzepkowski, *Georg Proksch SVD (1904-1986)*, [w:] J. Gröger i in. (red.), *Schlesische Kirche in Lebensbildern*, Sigmaringen 1992, s. 247-253.

²² Tenże, *Als Missionar in Indien*, P. Georg Proksch SVD (1904-1986), *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* (dalej: ASKG), t. 47-48, 1990, s. 185-186.

²³ Tenże, *Georg Proksch SVD (1904-1986)*, art. cyt., s. 249-250.

²⁴ Tenże, *Als Missionar in Indien...*, art. cyt., s. 201.

²⁵ Tenże, *Georg Proksch SVD (1904-1986)*, art. cyt., s. 247-248.

1986 roku. Jego doczesne szczątki spoczęły na miejscowym cmentarzu zakonnym²⁶.

3.5. Br. Polikarp, Stanisław Tomaszewski (1905-1938)

Urodził się 25 marca 1905 roku w miejscowości Starce w rodzinie Jana i Bronisławy z domu Szczepańska. Do werbistów wstąpił 10 sierpnia 1931 roku w Domu św. Józefa w Górnej Grupie. Pierwsze śluby zakonne złożył w Górnej Grupie 8 września 1934 roku²⁷. Na misje do Indii wyjechał w sierpniu 1936 roku. Przeznaczono go do nowo powstałej misji w Indore. Pracował w szpitalu w Ihabua, gdzie zmarł nagle 18 sierpnia 1938 roku²⁸.

3.6. O. Leonard Dürschlag (1914-1996)

Urodził się 15 października 1914 roku w Pietrowicach Wielkich. Studiował filozofię i teologię najpierw na uniwersytecie Sankt Gotharda w Szwajcarii, a od 1939 roku w Wyższym Seminarium Duchownym w Domu św. Gabriela w Mödling. W 1940 roku został powołany do odbycia służby wojskowej. Po wojnie powrócił do Domu św. Gabriela i ukończył studia. 5 września 1948 roku w tamtejszym kościele seminaryjnym przyjął święcenia kapłańskie. W 1950 roku skierowano go na misje do Indii. Przebywał tam przez 33 lata i w tym czasie wybudował trzy kościoły, 40 kaplic, siedem szkół oraz 80 studni głębinowych. Ze względu na stan zdrowia w 1983 roku opuścił Indie i powrócił do Domu św. Gabriela w Mödling, gdzie zmarł 3 czerwca 1996 roku. Został pochowany na tamtejszym cmentarzu zakonnym²⁹.

3.7. O. Bernard Bona (1914-1992)

Urodził się 11 września 1914 roku w miejscowości Zelgoszcz w rodzinie Leona i Marianny z domu Michna. W sierpniu 1928 roku rozpoczął naukę w werbistowskim niższym seminarium duchownym w Górnej Grupie, gdzie w 1936 roku złożył pomyślnie egzamin

²⁶ Tenże, *Als Missionar in Indien...*, art. cyt., s. 197-198.

²⁷ Br. Polikarp, Stanisław Tomaszewski, *Karta personalna*, [w:] APPSVD, Teczki personalne, Magazyn II, Teczka Br. Polikarpa, Stanisława Tomaszewskiego.

²⁸ Śp. Br. Polikarp Tomaszewski. *Nekrolog*, „Nasz Misjonarz”, nr 10, 1938, s. 311.

²⁹ P. Newerla i in., *Pietrowice Wielkie. Osiem wieków historii wsi i parafii z krótkimi opisami wsi Gródczanki i Kornice*, Pietrowice Wielkie 2017, s. 307.

dojrzałości³⁰. We wrześniu tegoż roku rozpoczął nowicjat zakonny w Domu św. Stanisława Kostki w Chłudowie koło Poznania. Radosny czas studiów przerwał wybuch II wojny światowej. Dnia 25 stycznia 1940 roku gestapo zamieniło klasztor chłudowski na obóz internowania dla duchowieństwa, który w maju zlikwidowano, wywożąc kleryków i księży do obozu koncentracyjnego w Dachau. Chory na płuca Bernard skierowany został do pracy w majątku w Bruczkowie, skąd po miesiącu został zwolniony. Wobec zagrożenia aresztowaniem w styczniu 1940 roku udało mu się przedostać do Domu św. Gabriela w Mödling, gdzie w tamtejszym seminarium kontynuował studia. Nauka trwała jednak tylko trzy miesiące. Władze hitlerowskie zamknęły seminarium. W 1942 roku Bernard wysłany został do przymusowej pracy w majątku Fuchsenbigl. W czerwcu 1946 roku wrócił do seminarium w Mödling i kontynuował studia teologiczne. Dnia 1 maja 1948 roku w tamtejszym kościele seminaryjnym złożył wieczystą profesję zakonną, a 29 sierpnia tegoż roku przyjął święcenia kapłańskie. Otrzymał przeznaczenie misyjne do Indii, gdzie dotarł w maju 1950 roku³¹.

Został skierowany do nowoutworzonej misji w Sambalpur w stanie Orisa. Pracował wśród Adibasów w parafii Kesramal. W 1960 roku został wybrany przełożonym misji w Sambalpur. W tym czasie kierował założoną przez siebie szkołą dla braci zakonnych. Jako delegat misji w Sambalpur brał udział w pracach IX Kapituły Generalnej Zgromadzenia w Rzymie (1967-1968). Po powrocie został mianowany proboszczem parafii w Kusumdegi. Praca ponad siły spowodowała pogorszenie się jego stanu zdrowia. W 1971 roku opuścił Indie i powrócił do Polski.

Zamieszkał w Domu św. Wojciecha w Pieniężnie. Z zapałem poświęcił się animacji misyjnej w Kościele w Polsce. W 1972 roku został wybrany do rady prowincjalnej. Powierzono mu też funkcję koordynatora prac misyjnych w Prowincji Polskiej. W latach 1974-1975 mieszkał w Domu św. Stanisława Kostki w Chłudowie, gdzie zajmował się animacją misyjną. Od 1975 roku przebywał w Domu św. Arnolda Janssena w Laskowicach Pomorskich. W tym też czasie został powołany na członka Komisji Episkopatu Polski ds. Misji. Od stycznia 1977 roku pełnił również funkcję sekretarza Papieskiej Unii Misyjnej Duchowieństwa. W latach 1978-1979 sprawował urząd prowincjała Prowincji Polskiej. Zmarł w Domu św. Józefa w Górnej Grupie 7 maja 1992 roku. Jego doczesne szczątki spoczęły na miejscowym cmentarzu zakonnym³².

³⁰ O. Bernard Bona, *Karta personalna*, [w:] APPSVD, Teczki personalne, Magazyn II, Teczka o. Bernarda Bony.

³¹ J. Arlik, Śp. Bernard Bona, „Misjonarz”, nr 2, 1992, s. 13.

³² A. Labudda, *Bona Bernard*, [w:] J. Mandziuk (red.), *Słownik polskich teologów*

3.8. O. Ludwik Wieczorek (1918-1995)

Urodził się 24 września 1918 roku w miejscowości Walce w rodzinie Franciszka i Emilii z domu Maicher. 13 kwietnia 1931 roku zgłosił się do prowadzonego przez werbistów niższego seminarium duchownego w Domu Misyjnym Świętego Krzyża w Nysie. 3 listopada 1938 roku rozpoczął nowicjat w Domu św. Augustyna koło Bonn. Jednak studia filozoficzno-teologiczne musiał przerwać 1 kwietnia 1941 roku z powodu powołania do wojska. Pod koniec sierpnia 1945 roku powrócił do Domu św. Augustyna, gdzie kontynuował studia filozoficzno-teologiczne. 18 września 1948 roku w tamtejszym kościele seminaryjnym przyjął święcenia kapłańskie³³.

O. Wieczorek poprosił o przeznaczenie misyjne do Indii, dokąd wyruszył 13 kwietnia 1950 roku. Jego nową ojczyzną stał się Sambalpur. Był wikariuszem w Gaibira, Kesramal i Sundargarh. W latach 1958-1968 pełnił urząd proboszcza parafii Gomardih. Tu przebywał do maja 1984 roku. Intensywna praca stopniowo wyczerpywała jego siły. Dlatego też w 1984 roku poprosił o przeniesienie do Prowincji Północno-Niemieckiej, gdzie pracował od października 1984 roku do sierpnia 1987 roku jako kapelan w szpitalu św. Marcina w Duderstadt, a następnie św. Józefa w Bonn-Beul. Zmarł 23 sierpnia 1995 roku. Jego doczesne szczątki spoczęły na cmentarzu zakonnym przy klasztorze św. Augustyna³⁴.

3.9. O. Marian Żelazek (1918-2006)

Urodził się 30 stycznia 1918 roku w Pałędziu koło Poznania w rodzinie Stanisława i Stanisławy z domu Szymkowiak. W 1930 roku rozpoczął naukę w gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu, którą od 1932 roku kontynuował w werbistowskim niższym seminarium duchownym w Górnej Grupie³⁵. 8 września 1937 roku rozpoczął nowicjat w Domu św. Stanisława Kostki w Chłudowie. Następnie kontynuował tam studia filozoficzne, które przerwał wybuch II wojny światowej. 22 maja 1940 roku wraz z innymi księżmi i klerykami wywieziony

katolickich 1994-2003, Warszawa 2006, t. 9, s. 98-99.

³³ H. Bettscheider, *P. Ludwik Wieczorek – wspomnienie*, [w:] Provinzarchiv Deutschland Sankt Wendel, Teczki personalne, Teczka o. Ludwika Wieczorka: PNS 1.4.2.2620.

³⁴ *P. Ludwik Wieczorek – nekrolog*, [w:] tamże.

³⁵ O. Marian Żelazek, *Karta personalna*, [w:] APPSVD, Teczki personalne, Magazyn II, Teczka o. Mariana Żelazka.

został do obozu koncentracyjnego w Dachau. 29 kwietnia 1945 roku doczekał się wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie³⁶.

W październiku tegoż roku udał się do Rzymu, gdzie na Uniwersytecie św. Anzelma rozpoczął studia teologiczne. 12 marca 1948 roku złożył profesję wieczystą. Świecenia kapłańskie przyjął w Rzymie 18 września 1948 roku. Do Indii wyruszył 3 marca 1950 roku z Genui.

Po przybyciu do Bombaju został skierowany do pracy wśród ludu Adibasów. Pełnił równocześnie funkcję dyrektora szkoły podstawowej i gimnazjum w Hamirpur³⁷. W 1964 roku powierzono mu funkcję inspektora katolickich szkół podstawowych w Sambalpur. Od 1968 roku pracował na misji w Bondamunda. W czerwcu 1975 roku rozpoczął pracę w Puri, gdzie poświęcił się głównie pracy wśród ludzi trędowatych i marginalizowanych³⁸. W 1980 roku otworzył dla nich leprozorium, a w cztery lata później szkołę Beatrix. Jego ogromne zaangażowanie oraz prostota życia sprawiły, iż cieszył się autorytetem i uznaniem wśród wyznawców hinduizmu, którzy nazywali go katolickim braminem. To pozwoliło mu na wybudowanie w 1985 roku w Puri kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. W 1988 roku otworzył schronisko dla bezdomnych trędowatych Dharamszala, a rok później mały szpitalik, który dał początek wiosce trędowatych. W 1990 roku złożył rezygnację z funkcji proboszcza, by stać się pustelnikiem i zamieszkać w aśramie. Nie zaprzestał jednak opieki nad trędowatymi. W styczniu 2006 roku otworzył Centrum Dialogu Ishopanthy Ashram. Zmarł 30 kwietnia 2006 roku. Został pochowany na werbistowskim cmentarzu w Jharsuguda³⁹.

3.10. Br. Dominik, Hieronim Wiergowski (1906-1983)

Urodził się 1 listopada 1906 roku w miejscowości Gutowo w rodzinie Jana i Franciszki z domu Cybulska. 1 kwietnia 1927 roku zgłosił się jako kandydat na brata zakonnego do Domu św. Józefa w Górnej Grupie. Początkowo pracował w ogrodzie i gospodarstwie. Później oddelegowano go do pracy w księgowości, następnie do kolportażu czasopism misyjnych, aż wreszcie w 1932 roku został przeniesiony do pracy

³⁶ O. Marian Żelazek, *Życiorys*, [w:] tamże.

³⁷ A. Dzida, *Żołnierz Jezusa – Marian Żelazek*, „Echo Afryki i Innych Kontynentów”, nr 4, 2018, s. 12-13.

³⁸ M. Borucki, *Wielcy Polacy, którzy zmienili świat*, Warszawa 2015-2016, s. 431.

³⁹ R. Cheenath, *Fr. Marian Żelazek SVD – „Bapa” (Father) of the Leprosy Patients and the Poor in Puri*, [w:] T. Szyszka (red.), *Ojciec Marian Żelazek SVD ojciec trędowatych*, Studia i Materiały Misjologiczne, t. 15, Warszawa 2008, s. 36-40.

w drukarni misyjnej. W 1936 roku złożył w klasztorze w Górnej Grupie wieczystą profesję zakonną. W 1939 roku otrzymał przeznaczenie misyjne do Chin⁴⁰. W lipcu 1939 roku opuścił klasztor w Górnej Grupie i wyjechał do Domu św. Michała w Steylu w Holandii. Tam, ukrywając się, spędził okres II wojny światowej. 14 lutego 1947 roku wyruszył drogą morską do Szanghaju w Chinach, gdzie dotarł 4 kwietnia tegoż roku. Pracował w drukarni diecezjalnej w Tsingtao oraz jako główny kościelny przy katedrze biskupiej. W maju 1949 roku musiał opuścić Chiny. Udał się na Filipiny, gdzie również pracował w drukarni⁴¹. Po blisko trzech latach został przeznaczony do pracy misyjnej w Indiach. W 1952 roku przybył do Indore, gdzie pozostał do końca swych dni. Przez 14 lat pracował w drukarni Sat-Pracher-Press, a od 1965 roku w kancelarii szkoły św. Pawła w Indore. Brat Dominik zmarł 17 marca 1983 roku. Został pochowany w Indore⁴².

~•~

JANUSZ BRZozowski SVD

Werbiści polskiego pochodzenia na misjach w Indiach

Streszczenie

Według tradycji historia Kościoła indyjskiego sięga czasów apostoelskich i związana jest z działalnością św. Tomasza Apostoła. Prawdziwego dynamizmu ewangelizacyjnego misje w Indiach nabrały wraz z przybyciem w 1542 roku jezuitów, a wśród nich św. Franciszka Ksawerego i Roberto de Nobilię. Ich owocna praca doprowadziła do wzrostu liczby lokalnych wspólnot. Jej skutkiem było też dostosowanie chrześcijaństwa do lokalnej kultury. Tzw. spory akomodacyjne zniweczyły to wielkie osiągnięcie. Pomimo wielu przeciwności Kościół indyjski trwał i umacniał się. Od 1932 roku wkładem w jego rozwój szczyli się również Zgromadzenie Słowa Bożego. Wśród werbistów, którzy pracowali w Indiach, było również 10 Polaków. Byli oni zaangażowani najpierw w zwyczajną pracę duszpasterską, następnie podejmowali się zadań specjalnych – zwłaszcza w dziedzinie inkulturacji. Niniejsze opracowanie przypomina ich sylwetki.

Słowa kluczowe: działalność misyjna, ewangelizacja, Indie, Kościół katolicki, misjonarze werbiści.

⁴⁰ Br. Dominik, Hieronim Wiergowski, *Karta personalna*, [w:] APPSVD, *Teczki personalne*, Magazyn II, Teczka Br. Dominika, Hieronima Wiergowskiego.

⁴¹ Tenże, *Życiorys*, [w:] tamże.

⁴² K. Abrahamczyk, *Brat Dominik Wiergowski, „Misjonarz”*, nr 4, 1983, s. 31.

JANUSZ BRZOZOWSKI SVD

The Divine Word Missionaries of Polish Descent on Missions in India**Abstract**

According to tradition, the history of the Church in India dates back to the apostolic times and is associated with the activities of St. Thomas the Apostle. Missionary work in India acquired a very evangelizing dynamism with arrival of the Jesuits in 1542, with St. Francis Xavier and Robert de Nobili among them. Their fruitful work led to an increase in the number of local communities. Likewise, its effect was the adaptation of Christianity to the local culture. The so-called accommodation disputes frustrated this great achievement. Despite many adversities, the Church in India endured and was consolidated. Since 1932, the Society of the Divine Word was contributing to her growth too. Among the Divine Word Missionaries working in India, there were also 10 Poles. First they got engaged in day-to-day pastoral ministry, later they undertook special tasks – in particular, in the field of inculturation. This study reminds of those personalities.

Keywords: missionary activity, evangelization, India, Catholic Church, Divine Word Missionaries.